

ΑΘΗΝΑ, 12 Νοεμβρίου 1987

ΕΜΠΑΡΓΓΟ: ΩΡΑ 18,00

"ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, κ. Κ. ΣΗΜΙΤΗ, ΣΤΟ
ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
"Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΟΥ 2.000: ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ".

Η ανάπτυξη ως όρος είναι σήμερα στα χείλη όλων. Αναπτυξιακή πολιτική είναι το αίτημα που ακούγεται από κάθε μεριά. Ο αναπτυξιακός προσανατολισμός πιστεύουν πολλοί θα δώσει τη λύση στη σημερινή οικονομική κρίση. Τι είναι αυτό το μαγικό κλειδί ανάπτυξη, που τόσο χρειαζόμαστε; Θα πίστευε κανείς, ότι θα ήταν εύκολο να συγκεκριμενοποιήσουμε τον όρο ανάπτυξη ανατρέχοντας σε όσους τόσο συχνά τον χρησιμοποιούν για να ασκήσουν κριτική στην κυβέρνηση. Μια τέτοια προσπάθεια αποδεικνύεται σύντομα μάταιη. Η πανάκεια όλων των δεινών της ελληνικής οικονομίας παραμένει δύσκολο να προσδιοριστεί. Η έρευνα απλώς επιβεβαιώνει, ότι η κριτική της κυβερνητικής πολιτικής παραπλανεί και κυρίως αυτοπαραπλανείται με φραστικά σχήματα χωρίς συγκεκριμένο περιεχόμενο.

Θα προσπαθήσω με την ομιλία μου να προσφέρω ένα πλαίσιο προβληματισμού. Θέλω να τονίσω ότι ο προβληματισμός αυτός όπως και τα ερωτήματα που τίθενται είναι επηρεασμένα από τη σημερινή οικονομική και πολιτική συγκυρία. Υπάρχουν πλευρές του θέματος, όπως η κοινωνική διάσταση της ανάπτυξης οι οποίες δεν θίγονται, όχι γιατί είναι λιγότερο σημαντικές αλλά γιατί δεν βρίσκονται τώρα στο επίκεντρο της συζήτησης. Η προσέγγιση που ακολουθεί αποτελεί γι' αυτό μιά μερική μόνο απάντηση στα προβλήματα της ανάπτυξης.

Για ποιά ανάπτυξη μιλάμε ;

Με τον όρο οικονομική ανάπτυξη εννοούμε την διαδικασία στην οποία έχουμε οικονομική μεγέθυνση, διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία και ένα κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο διανομής του εισοδήματος.

Η εμπειρία, ιδιαίτερα η μεταπολεμική, τόσο τις εκβιομηχανισμένες χώρες όσο και τις αναπτυσσόμενες δείχνει ότι δεν υπάρχουν γενικοί κανόνες που θα οδηγούσαν αναγκαστικά στην ανάπτυξη με την έννοια του πιο πάνω τριπτύχου. Οι αβεβαιότητες της οικονομικής εξέλιξης που έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και η διαρκή επεκτεινόμενη διεθνοποίηση των οικονομικών συναλλαγών έχουν κάνει το πρόβλημα του καθορισμού μίας συγκεκριμένης αναπτυξιακής διαδικασίας πολυπλοκότερο. Υπάρχουν όμως ορισμένες "σταθερές" στην αναπτυξιακή πορεία των περισσότερων χωρών που αποτελούν χρήσιμους δείκτες για να κρίνουμε αν μία συγκεκριμένη οικονομική πολιτική συντρέχει τον στόχο της ανάπτυξης. Τέτοιες "σταθερές" είναι :

1. Η διασύνδεση μεταξύ ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και μεριδίου συμμετοχής των επενδύσεων στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ). Η μεγέθυνση φαίνεται να συσχετιζόταν θετικά με την αύξηση των επενδύσεων.
2. Η στατιστική σχέση μεταξύ ρυθμού αύξησης του προϊόντος και συμμετοχής της βιομηχανίας στο προϊόν. Η εκβιομηχάνιση, ιστορικά, έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην μεγέθυνση σχετικά φτωχών χωρών.
3. Η θετική αλλά πολύ χαλαρή και αδύνατη σχέση μεταξύ βαθμού ανοίγματος της οικονομίας στο διεθνές εμπόριο και ρυθμού αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος.
4. Η οικονομική ανάπτυξη έγινε σε συνθήκες πολιτικής σταθερότητας.
5. Ο βαθμός ισοκατανομής του εισοδήματος είναι ένδειξη μίας αναπτύγμενης κοινωνίας.

Οι πιο πάνω διαπιστώσεις δεν προσδιορίζουν και αιτιατές σχέσεις.

Στη μεταβιομηχανική εποχή οι κανονικότητες προηγούμενων φάσεων έχουν διαταραχθεί.

Η ανάπτυξη στην σημερινή ελληνική πραγματικότητα.

Ας δούμε τώρα πώς η Ελλάδα μπορεί να προχωρήσει σε αναπτυξιακές διαδικασίες που να πληρούν το τρίπτυχο, οικονομική μεγέθυνση, διαρθρωτικές αλλαγές, αποδεκτό επίπεδο διανομής εισοδήματος. Φυσικά και οι τρεις αυτές πλευρές αλληλοεπηρεάζονται και δεν μπορεί κανείς να ορίσει μία για πάντα ποιά πρέπει να είναι η συσχέτισή τους. Από τις διαπιστώσεις όμως για ορισμένες "σταθερές" που έχουν παρατηρηθεί προκύπτει ότι οι παραγωγικές επενδύσεις σίγουρα είναι αποφασιστικός παράγοντας για την κινητοποίηση των διαθέσιμων πόρων, τη διεύρυνση του παραγωγικού δυναμικού και τη μεγιστοποίηση του ρυθμού οικονομικής ανόδου. Γι' αυτό και για μας το κυρίαρχο ερώτημα είναι πως γίνονται επενδύσεις, σε ποιούς τομείς και ποιός τις κάνει. Στο ίδιο συμπέρασμα για τον πρωταρχικό ρόλο των επενδύσεων καταλήγουμε ακολουθώντας και τον εξής συλλογισμό :

...εξαρτάται από την αύξηση της παραγωγικότητας

Ο βαθμός ανάπτυξης των παραγωγικών ικανοτήτων μίας κοινωνίας εκφράζεται από την παραγωγικότητά της. Η παραγωγικότητα ορίζεται ως ο λόγος του συνολικού προϊόντος προς τους συντελεστές παραγωγής. Ο συντελεστής παραγωγής που έχει πρώτη σημασία από κοινωνικής πλευράς είναι η εργασία των μελών της κοινωνίας. Μία αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού μίας κοινωνίας σημαίνει

ότι η κοινωνία αυτή αυξάνει τις δυνατότητές της επιτυγχάνοντας έναν υψηλότερο βαθμό ανάπτυξης των παραγωγικών της ικανοτήτων. Η ανάπτυξη της οικονομίας και η αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού είναι δύο έννοιες στενά συναρτημένες αν όχι ταυτόσημες. Η ανάπτυξη απαιτεί την αύξηση της παραγωγικότητας ενώ χωρίς αύξηση της παραγωγικότητας δεν μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη. Ετσι, ο βαθμός ανάπτυξης των παραγωγικών ικανοτήτων μίας κοινωνίας εκφράζεται και καθορίζεται από την μέση παραγωγικότητα του εργατικού της δυναμικού.

Ο παραπάνω απλός, ποσοτικός δείκτης της ανάπτυξης των παραγωγικών ικανοτήτων μίας κοινωνίας μπορεί να αποτελέσει το κριτήριο για την αξιολόγηση μίας αναπτυξιακής πολιτικής. Μια πολιτική είναι αναπτυξιακή όταν αποβλέπει στην αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού. Επιπροσθέτως, ο ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας πρέπει να μην υπολείπεται των αντίστοιχων ρυθμών που επιτυγχάνονται διεθνώς. Αλλιώς, με ρυθμούς βραδύτερους απ'αυτούς των ανταγωνιστριών της χωρών ακόμη και μιά κοινωνία που αναπτύσσει τις παραγωγικές της ικανότητες μπορεί να μένει πίσω, να μειώνει την ανταγωνιστικότητά της και να χειροτερεύει την θέση της στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας. Μια αναπτυξιακή πολιτική λοιπόν πρέπει να στοχεύει σε αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού με ρυθμούς που να είναι διεθνώς ικανοποιητικοί.

Τι καθορίζει την παραγωγικότητα και τον ρυθμό με τον οποία αυξάνεται; Πολλοί παράγοντες, όπως το θεσμικό πλαίσιο, ο βαθμός παιδείας αλλά κυρίως η ποιότητα και η έκταση του υπάρχοντος κεφαλαιουχικού εξοπλισμού. Η αύξηση της παραγωγικότητας προϋποθέτει κοντά στη βελτίωση του θεσμικού και λειτουργικού πλαισίου της οικονομίας και

κοινωνίας βελτίωση, και περαιτέρω αύξηση του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού, δηλαδή νέες επενδύσεις. Έτσι, ο ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας είναι άμεσα συναρτημένος από το ρυθμό επενδύσεων.

Οι επενδυτικοί ρυθμοί που χαρακτηρίζουν την Ελληνική οικονομία από τα τέλη της δεκαετίας 1970 είναι χαμηλοί και κάποτε αρνητικοί. Στην περίοδο 1979-1985 η παραγωγικότητα στη χώρα μας μειώθηκε με ένα μέσο ετήσιο ρυθμό 0,3% ενώ στις χώρες ΕΟΚ και ΟΟΣΑ αυξήθηκε κατά 1,5-1,6%. Η ανάπτυξη των παραγωγικών ικανοτήτων της Ελληνικής κοινωνίας έχει μείνει πίσω σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Πρωταρχικός στόχος της αναπτυξιακής πολιτικής πρέπει να είναι η αύξηση της παραγωγικότητας. Ανέφερα ήδη ότι το κύριο μέσο για να επιτύχουμε το στόχο αυτό είναι οι επενδύσεις.

Η αύξηση των δαπανών δεν φέρνει από μόνη της το ζητούμενο αναπτυξιακό αποτέλεσμα.

Εδώ θα πρέπει να σταθούμε κριτικά απέναντι σε μερικές διαδεδομένες απόψεις, που εύκολα μπορούν να μας οδηγήσουν σε λαθεμένη κατεύθυνση. Η πραγματοποίηση ενός δημόσιου έργου που αποτελεί δημόσια επένδυση δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε ανάπτυξη. Ανάπτυξη δεν πραγματοποιούμε με το να ρίχνουμε μπετόν ή ασφαλτο όπου τύχει. Ένα έργο συντελεί στην ανάπτυξη όταν η ανάλυση κόστους-οφέλους αποδείξει θετικές μακροχρονιότερες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις και το έργο εντάσσεται σε μία ιεράρχηση με σκοπό τη μεγιστοποίηση του τελικού στόχου. Στη χώρα μας πολλά έργα, ακόμη και πολύ μεγάλα, πραγματοποιούνται χωρίς ανάλυση κόστους-οφέλους. Κάτι τέτοιο θεωρείται συχνά περιττό γιατί είτε το μέγεθος του έργου είτε η πολιτική του αποδοχή

εξασφαλίζουν την σκοπιμότητά του. Ο σκοπός όμως δεν είναι να χτίζουμε γέφυρες ή να φτιάχνουμε δρόμους εκεί όπου δεν ή πολύ λίγο χρειάζονται. Αρκετοί πόροι έχουν δαπανηθεί μέχρι σήμερα σε διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Ενώ θα μπορούσαν να είχαν διατεθεί για την υλοποίηση άλλων στόχων, όπως η βελτίωση της βιομηχανικής υποδομής. Πρέπει να γίνει συνείδηση, ότι όσο πιο μεγάλο το έργο τόσο περισσότερο επιβάλλεται όχι μόνο η ανάλυση των τεχνικών χαρακτηριστικών αλλά και των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών. Η ανάλυση αυτή πρέπει να πραγματοποιείται χωρίς προκαταλήψεις. Έχουμε αρκετά παραδείγματα από άλλες χώρες όπου οι αναλύσεις καθοδηγήθηκαν από ιδεολογικές και πολιτικές σκοπιμότητες με αποτέλεσμα οι αισιόδοξες προβλέψεις για οφέλη να μην επαληθευτούν και το οικονομικό ή κοινωνικό κόστος αν είναι τεράστιο. Το κοινωνικό σύνολο επωμίζεται έτσι τις συνέπειες του λαθεμένου σχεδιασμού, και η χώρα γίνεται φτωχότερη. Αντί για την επαγγελθείσα ανάπτυξη υπάρχει στασιμότητα ή και οπισθοδρόμηση υπό την σκιά έργων που χτίστηκαν στην άμμο. Είναι πιά καιρός στη χώρα μας να υπάρξει μια πιο σημαντική προσέγγιση στην μελέτη και το σχεδιασμό των επενδύσεων.

Η ανάπτυξη δεν ταυτίζεται-επίσης με την αύξηση της δαπάνης για προγράμματα και έργα. Οι πόροι για τη χρηματοδότηση των δαπανών δεν είναι απεριόριστοι και η αύξηση της δαπάνης πέρα από τις δυνατότητες της οικονομίας μπορεί να οδηγήσει στην ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση από εκείνη που επιδιώκεται. Όταν ελλείμματα που υπερβαίνουν ορισμένο ποσοστό του εγχώριου προϊόντος μπορούν να προκαλέσουν σημαντικά προβλήματα στις Ηνωμένες Πολιτείες, πόσο μάλλον μπορεί η αλόγιστη επέκταση δαπανών να οδηγήσει σε αρνητικά αποτελέσματα σε μια χώρα όπως η Ελλάδα. Ο ισχυρισμός ότι αποκλειστικά και

μόνο οι καταναλωτικές δαπάνες είναι εκείνες, που προκαλούν πληθωριστικές πιέσεις και ανισορροπίες είναι ανακριβής. Και οι παραγωγικές δαπάνες μπορούν να έχουν το ίδιο αποτέλεσμα, όταν δεν έχει ληφθεί υπόψη η αποδοτικότητα τους, ο χρόνος απόδοσης, η επίπτωσή τους στο ισοζύγιο πληρωμών, η ρευστότητα της οικονομίας και οι υπόλοιποι συντελεστές που επηρεάζουν την οικονομική εξέλιξη. Σε κάθε χώρα υπάρχει ένα ορισμένο περιθώριο για την επέκταση των δαπανών ανάλογα με την εσωτερική συγκυρία, τις διεθνείς εξελίξεις και τον προσανατολισμό της οικονομίας. Αν ξεπεραστούν τα όρια το αποτέλεσμα δεν είναι η ανάπτυξη αλλά ο αυξημένος πληθωρισμός, η μείωση της ανταγωνιστικότητας, η αλόγιστη αύξηση του δημόσιου χρέους που υποθηκεύει το μέλλον και καταδικάζει τη χώρα σε εξάρτηση από τους εξωτερικούς δανειστές της. Αυτά ισχύουν ιδιαίτερα σε μας, όπου η ευκολία στην έμπνευση προγραμμάτων είναι αντίστροφα ανάλογη με την ικανότητα μελέτης και σχεδιασμού. Παραγωγικές επενδύσεις προσδιορίζονται και εξαγγέλλονται σε διάστημα ημερών και πραγματοποιούνται -αν ποτε πραγματοποιηθούν- σε διάστημα ετών. Μερικά από τα έργα που προτάθηκαν από δημόσιους φορείς για τα ΜΟΠ-Κρήτης αποτελούν παραδείγματα προς αποφυγή.

Η αύξηση της δαπάνης με τη δικαιολογία ότι προωθείται η ανάπτυξη είναι επίσης ένας διαδεδομένος τρόπος να αποφεύγεται ο συνεχής επανέλεγχος, ο περιορισμός ή και η κατάργηση δαπανών. Θεωρείται συχνά αυτονόητο πως η δαπάνη πρέπει ν'αυξάνει χρόνο με χρόνο και γι'αυτό υπάρχοντα προγράμματα ή λειτουργίες δεν επανεξετάζονται, παρ'όλο που η κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα μπορεί να έχει αλλάξει ριζικά. Η αύξηση της δαπάνης χωρίς συστηματική επανεξέτασή της είναι αντιαναπτυξιακή και καταλήγει σε σπατάλη πόρων.

Η ανάπτυξη δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με την αριθμητική αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ). Η αύξηση του ΑΕΠ μπορεί να είναι αποτέλεσμα ληστρικής εκμετάλλευσης πόρων, διόγκωσης της δημοσιονομικής δαπάνης που θα επιφέρει πληθωρισμό, ευνοϊκής διεθνούς συγκυρίας ή άλλων τυχαίων παραγόντων που δεν εξασφαλίζουν σταθερή οικονομική μεγέθυνση. Γι' αυτό και η επιχειρηματολογία που βασίζει την κριτική της στην κυβερνητική πολιτική σε συγκυρίες της αύξησης του ΑΕΠ ανάμεσα στα χρόνια του σταθεροποιητικού προγράμματος και προηγούμενες περιόδους δεν είναι ορθή. Ακολουθώντας με συνέπεια αυτή την επιχειρηματολογία θα οδηγείτο κάποιος στο συμπέρασμα ότι η πιο επιτυχή αναπτυξιακή προσπάθεια έγινε στη χώρα μας επί δικτατορίας όταν ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ήταν περίπου 7% το χρόνο. Κανείς, πιστεύω, δεν θα αποδεχθεί ένα τέτοιο συμπέρασμα. Ολοι ξέρουμε ότι πίσω από τους αριθμούς κρυβόταν μία πολιτική, που οδήγησε σε σπατάλη πόρων και σε προώθηση δραστηριοτήτων, που δεν συνέβαλαν στην μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή πορεία της χώρας και σε κοινωνικές ανισότητες. Ολοι ξέρουμε ότι η τότε πολιτική συνέβαλε αποφασιστικά στις διαρθρωτικές μας αδυναμίες, στα γιάλινα πόδια της ελληνικής οικονομίας.

Δύο βασικά συμπεράσματα...

Το συμπέρασμα της προηγούμενης ανάλυσης μπορεί να συνοψιστεί σε δύο διαπιστώσεις:

- α) Η ανάπτυξη και η αναπτυξιακή προσπάθεια δεν μετριέται μόνο με ποσοτικούς δείκτες. Η αναπτυξιακή προσπάθεια δεν σημαίνει αποκλειστικά και μόνο μεγέθυνση της δαπάνης, πολλαπλασιασμό των έργων. Η ανάπτυξη επιδιώκεται και επιτυγχάνεται σε δεδομένη

στιγμή ανάλογα με τις δυνατότητες της χώρας, τις συνθήκες και τους περιορισμούς της οικονομίας. Η οικονομία μας είναι οικονομία αγοράς, διασυνδεδεμένη με τη διεθνή οικονομία, διασυνδεδεμένη με τις βιομηχανικές καπιταλιστικές χώρες, με σχέσεις που σε ορισμένες περιπτώσεις περιορίζουν τον αυτόνομο σχεδιασμό. Η χώρα μας εξαρτάται από την ροή των άδηλων πόρων και την αυτόνομη εισροή επιχειρηματικών κεφαλαίων. Το ισοζύγιο πληρωμών καθορίζει αν θα υπάρξουν συνθήκες ασφυξίας ή αναπνοής στην ελληνική οικονομία. Γι' αυτό και μοντέλλα που επαγγέγονται τη λύση των σημερινών προβλημάτων με ριζική αύξηση των δημοσίων δαπανών, αποτελούν επικίνδυνες ουτοπίες όχι μόνο με στενά τεχνοκρατικά κριτήρια αλλά και με ευρύτερα πολιτικά. Τέτοια μοντέλλα εφαρμοζόμενα θα εδραιώσουν για πολύ χρόνο την πρωτοκαθεδρία των συντηρητικών αντιλήψεων στη χώρα μέσα από την οικονομική αποτελμάτωση και τον εξωτερικό δανεισμό.

- β) Όταν η μεγέθυνση δεν είναι παρά σε περιορισμένο βαθμό δυνατή, επειδή για παράδειγμα η διεθνής συγκυρία δεν είναι ευνοϊκή, η προσοχή μας πρέπει να στραφεί στην ποιοτική μεταβολή. Η ποιοτική μεταβολή συνίσταται σε διαρθρωτικές αλλαγές, στη προώθηση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των μηχανισμών της οικονομίας και της κοινωνίας. Διαρθρωτική αλλαγή δεν σημαίνει θεσμικές κινήσεις χωρίς οικονομικό αποτέλεσμα. Σημαίνει ότι ενάντια σε κρατούσες πρακτικές, συντεχνιακά συμφέροντα, ιδεολογήματα, ενάντια στην αδράνεια και την αντίδραση που χαρακτηρίζει τις υπάρχουσες δομές θα πρέπει να ενισχυθούν οι μηχανισμοί μεταφοράς πόρων από την κατανάλωση στην παραγωγή. Σημαίνει μέτρα για την επιβάρυνση εκείνων που δεν αντλούν τα εισοδήματά τους

άμεσα από την παραγωγική διαδικασία και που φοροδιαφεύγουν σήμερα, για την ευελιξία των επιχειρήσεων να αντιδρούν στις συνθήκες της αγοράς, για τον εξαναγκασμό των επιχειρήσεων να οργανωθούν, να αφομοιώσουν την τεχνολογική πρόοδο, να βελτιώσουν την ποιότητα των προϊόντων τους, να επιδιώξουν τις εξαγωγές. Διαρθρωτική αλλαγή σημαίνει μέτρα για πιο πλατεία και εντατική εκπαίδευση, για τηναποδοτικότερη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού και των δημοσίων επιχειρήσεων με γνώμονα την εξυπηρέτηση του κοινού. Η υπόθεση της ανάπτυξης εξαρτάται από το εάν θα πετύχουμε, όχι μόνο φραστικά, να σπάσουμε τους έντεχνους συμβιβασμούς που καθιερώνουν την ακινησία και την συντήρηση, τους τυποποιημένους και περιχαρακωμένους ρόλους των κοινωνικών φορέων. Η αναπτυξιακή πολιτική δεν πρέπει να μετριέται με τη θεαματικότητά της, τον αριθμό των εξαγγελομένων μέτρων, τους τίτλους που εξασφαλίζει στις εφημερίδες αλλά με τη δύναμη της να μεταβάλλει μηχανισμούς και να ωθήσει λειτουργίες σε άλλη κατεύθυνση, σε προσανατολισμό που αξιοποιεί τις υπάρχουσες δυνατότητες οικονομικής μεγέθυνσης απελευθερώνοντας παραγωγικές δυνάμεις και δημιουργώντας νέες.

...και μια σημείωση

Ας κλείσω τις παρατηρήσεις αυτές με μιά τεχνική σημείωση. Σημείωση, που είναι άμεσα συναρτημένη με τη φύση της ελληνικής οικονομίας και αφορά τον αναπτυξιακό προσανατολισμό της παραγωγικής δομής. Έχει συχνά λεχθεί ότι χωρίς αλλαγή στην παραγωγική δομή της οικονομίας, ανάπτυξη δεν γίνεται. Αυτή είναι μιά σωστή παρατήρηση που χρειάζεται όμως μία διευκρίνιση. Η παραγωγική δομή μιάς οικονομίας

προσδιορίζεται αποφασιστικά από τον καταμερισμό των παραγωγικών πόρων μεταξύ των επενδύσεων από την μιά πλευρά και κατανάλωσης από την άλλη. Ο λόγος πόρων στην επένδυση ως προς τους πόρους στην κατανάλωση, είναι καθοριστικής σημασίας για την αύξηση της παραγωγικότητας και την ανάπτυξη των παραγωγικών ικανοτήτων της κοινωνίας.

Όσο πιο μεγάλος είναι ο παραπάνω λόγος, που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε "αναπτυξιακή ροπή", τόσο πιο ευνοϊκή είναι η παραγωγική δομή της οικονομίας για την αύξηση της παραγωγικότητας και τόσο πιο ταχύρυθμη γίνεται η ανάπτυξη.

Για μια μικρή, ανοιχτή οικονομία, όπου οι εμπορικές συναλλαγές με το εξωτερικό αποτελούν ένα σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ, όπως είναι η Ελληνική οικονομία, ο παραπάνω λόγος χρειάζεται μία ελαφριά προσαρμογή. Οι πόροι που διατίθενται για την παραγωγή αγαθών που εξαγονται πρέπει να προστεθούν στους πόρους για επενδύσεις γιατί και αυτοί διευρύνουν τις δυνατότητες της οικονομίας και είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ανταγωνιστικότητά της στις διεθνείς αγορές. Έτσι, ο λόγος που εκφράζει την αναπτυξιακή ροπή της οικονομίας είναι ο λόγος πόρων για επενδύσεις και εξαγωγές ως προς τους πόρους στην εγχώρια κατανάλωση.

Η μακροοικονομική σταθερότητα αυτονόητη προϋπόθεση για τις επενδύσεις.

Ας επανέλθω τώρα στο πρώτο ερώτημα, με ποιό τρόπο θα προωθηθούν οι επενδύσεις. Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί με ευθύνη του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας δείχνουν ότι πρωταρχικής σημασίας

για την ανάκαμψη των επενδύσεων είναι η μακροοικονομική ή σταθερότητα και η συναρτημένη με αυτήν αποδοτικότητα των επιχειρήσεων. Ο επιχειρηματίας τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα επενδύει όταν είναι σε θέση να σχεδιάσει και να προβλέψει. Ο πληθωρισμός, η αβεβαιότητα στις συναλλαγματικές ισοτιμίες, οι δυσκολίες χρηματοδότησης είναι ανασχετικοί παράγοντες στη δραστηριοποίησή του.

Το πρόγραμμα σταθεροποίησης και ανάκαμψης της οικονομίας που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1985, προκλήθηκε από το άμεσο πρόβλημα του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών και είχε ως πρώτο και προφανή στόχο την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος. Συγχρόνως, όμως είχε και ένα δεύτερο, πιο μακροχρόνιο και ίσως για πολλούς όχι τόσο εμφανή στόχο. Τη μακροοικονομική σταθερότητα και χάρη σ' αυτήν την ανάκαμψη των επενδύσεων, συνοπτικά την αύξηση της αναπτυξιακής ροπής και τον προσανατολισμό της οικονομίας στην ανάπτυξη. Γιατί βέβαια και το πρόβλημα του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών δεν ήταν παρά η έκφραση μιάς βαθύτερης ανισορροπίας στην παραγωγική δομή, ενός μη -αναπτυξιακού προσανατολισμού της οικονομίας.

Η αλλαγή στον προσανατολισμό της οικονομίας όπως την επεδίωξε το σταθεροποιητικό πρόγραμμα δεν είναι εύκολη και απαιτεί χρόνο, συνέπεια αλλά και θυσίες. Η τάση για κατανάλωση είναι ιδιαίτερα ισχυρή στην Ελληνική κοινωνία και οι αντιστάσεις στην προσπάθεια συγκράτησής της είναι τεράστιες. Έτσι, παρά την αυστηρή εισοδηματική πολιτική η κατανάλωση αν και δεν έχει αυξηθεί μεν με τους ρυθμούς του παρελθόντος δεν έχει όμως υποχωρήσει. Σ' αυτό συντελούν και τα ελλείμματα του δημοσίου τομέα τα οποία, παρά την σημαντική μείωση που

σημειώθηκε το 1986, κινούνται ακόμη σε υψηλά επίπεδα καθώς και η πάντα εκτεταμένη παραοικονομία.

Παρ' όλα αυτά όμως η αναπτυξιακή ροπή της οικονομίας τείνει να αυξηθεί καθώς οι επενδύσεις και οι εξαγωγές δείχνουν μιά σαφή τάση βελτίωσης. Το αποτέλεσμα αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό απόρροια του σταθεροποιητικού προγράμματος. Οι εξαγωγές υποστηρίχθηκαν από την συναλλαγματική πολιτική, που διατήρησε την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων μας και απέφυγε την εξανέμιση των ωφελειών από την υποτίμηση του Οκτωβρίου 1985, μια πολιτική όμως που δεν πρέπει να συνεχιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι επενδύσεις παρακινήθηκαν από την αύξηση των κερδών και την επιστροφή σε θετικά ποσοστά κέρδους, την αναχαίτιση και μεταστροφή των πληθωριστικών προσδοκιών και την βελτίωση του ψυχολογικού κλίματος στον επιχειρηματικό κόσμο.

Χωρίς τις παραπάνω εξελίξεις και την βελτίωση βέβαια στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών, ο προσανατολισμός της οικονομίας στην κατεύθυνση της ανάπτυξης θα ήταν αδύνατος.

Ο αναπτυξιακός προσανατολισμός της οικονομίας που επιτεύχθηκε με το σταθεροποιητικό πρόγραμμα πρέπει να διασφαλιστεί και η αναπτυξιακή ροπή να ενισχυθεί αποφασιστικά στο άμεσο μέλλον. Μόνο έτσι θα εξασφαλιστεί η σταθερή αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και η ανάπτυξη των παραγωγικών ικανοτήτων και δυνατοτήτων της εθνικής οικονομίας. Η σταθερή αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της αύξησης των επενδύσεων και των εξαγωγών πρέπει να είναι ο κεντρικός στόχος της οικονομικής πολιτικής.

Η μακροοικονομική σταθερότητα είναι λοιπόν η αυτονόητη βάση για επενδύσεις . Η έρευνα έχει δείξει ότι με τη σταθερότητα δεδομένη, πρωταρχικής σημασίας στοιχεία για τον επιχειρηματία, είναι εκείνα που καθορίζουν τη δυνατότητα διάθεσης των προϊόντων τους, δηλαδή, το μέγεθος της αγοράς, η αύξηση της ζήτησης, οι δυνατότητες εξαγωγών. Η έρευνα έχει επίσης δείξει ότι οι περισσότερες ξένες επιχειρήσεις που εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας έχουν στραφεί στην κάλυψη της εσωτερικής ζήτησης και όχι προς τις εξαγωγές. Η συμμετοχή τους στις εξαγωγές βαίνει φθίνουσα. Η Ελλάδα δεν μπόρεσε να αξιοποιήσει στα επιθυμητά επίπεδα τη πολιτική της θέση και να αναπτύξει σταθερή και επεκτεινόμενη οικονομική διασύνδεση με τις χώρες της Μέσης Ανατολής. Από την Ευρώπη την χωρίζει μεγάλη γεωγραφική απόσταση που επιβαρύνει με υψηλά μεταφορικά τα προϊόντα της. Αλλά και η ποιότητα και η σύνθεση των προϊόντων της είναι τέτοια που δυσχεραίνει την τοποθέτησή τους στην ευρωπαϊκή αγορά. Τέλος, το μέγεθος της εσωτερικής αγοράς δεν μπορεί να στηρίξει παραγωγή κλίμακας. Θα πρέπει γι' αυτό να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στους άλλους συντελεστές που καθορίζουν τις επιχειρηματικές αποφάσεις, όπως η ειδίκευση του εργατικού δυναμικού, το κόστος παραγωγής, η αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Τα χρηματικά κίνητρα με τη μορφή επιχορηγήσεων δεν αποτελούν καθοριστικό παράγοντα στις επιχειρηματικές αποφάσεις όπως δείχνουν οι έρευνες, παρά μόνο όταν έχουν εξασφαλιστεί οι υπόλοιποι όροι για την αποδοτικότητα της επένδυσης. Τούτο σημαίνει ότι για την ανάκαμψη των επενδύσεων και την ενίσχυση του αναπτυξιακού προσανατολισμού της οικονομίας χρειάζονται προπαντός οι διαρθρωτικές μεταβολές, οι οποίες θα άρουν ή θα περιορίσουν τους υφιστάμενους σήμερα ανασχετικούς παράγοντες και όχι άλλες χρηματικές ενισχύσεις.

Οι επενδυτικές επιλογές.

Το επόμενο ερώτημα είναι σε ποιούς τομείς θα γίνουν επενδύσεις. Υπάρχει διαδεδομένη η άποψη, ότι το κράτος πρέπει να καθορίσει υποχρεωτικές κατευθύνσεις βιομηχανικής πολιτικής. Η άποψη αυτή μπορεί να οδηγήσει σε ανάσχεση επενδύσεων και σε σημαντικό κοινωνικό κόστος. Η επιλογή της επένδυσης πρέπει να ανήκει σε εκείνον που αναλαμβάνει τον επιχειρηματικό κίνδυνο. Το κράτος μπορεί να καθορίσει δεσμευτικούς κανόνες για το δημόσιο τομέα με τους περιορισμούς που επιβάλλει η αυτονομία των δημοσίων επιχειρήσεων. Για τους άλλους τομείς τον κοινωνικό και ιδιωτικό μπορεί και πρέπει να διαμορφώσει ένα ενδεικτικό πλαίσιο κατευθύνσεων. Τούτο σημαίνει, ότι μπορεί να επισημάνει τους χώρους εκείνους που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και να δώσει κίνητρα και διευκολύνσεις σε όσους ακολουθούν τις κατευθύνσεις αυτές. Τούτο όμως με τρόπο που δεν θα μεταθέτει την ευθύνη και τον κίνδυνο της επιχειρηματικής δραστηριότητας από τον επιχειρηματία στον κοινωνικό σύνολο.

Για το περιεχόμενο της βιομηχανικής πολιτικής έχει ήδη γίνει προεργασία από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Τα αποτελέσματα της εργασίας αυτής θα γίνουν αντικείμενο δημόσιας συζήτησης. Θα αναφέρω μερικά πρώτα συμπεράσματα. Οι δυνατότητές μας παρουσιάζονται ιδιαίτερα περιορισμένες σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας, όπου η τάση είναι στη δημιουργία νέων προϊόντων υψηλής εμπορευματικής διεθνοποίησης. Εδώ θα μπορέσουμε να αναπτύξουμε μόνο λιγοστούς υποκλάδους στους οποίους εμφανίζονται συγκεκριμένες ευκαιρίες. Αντίθετα σε κλάδους χαμηλής τεχνολογίας, εφόσον βελτιώσουμε την ποιότητα και τις μεθόδους παραγωγής και διάθεσης, είμαστε σε θέση να διευρύνουμε την

παραγωγή μας και το μερίδιο μας στο διεθνές εμπόριο. Τέτοιοι κλάδοι είναι τα τρόφιμα, τα ποτά, η ένδυση, το δέρμα και η γούνα, τα μη μεταλλικά ορυκτά όπως το μάρμαρο, τα είδη από χαρτί και χαρτόνι, το τσιμέντο.

Σε κλάδους μεσαίας τεχνολογίας, μπορούμε με μία "μίμητική" στρατηγική να παράγουμε εκείνα τα προϊόντα, που ανταποκρίνονται στις εγχώριες ικανότητες όπως είναι τα πλαστικά ή τα μηχανήματα κλιματισμού. Οι δυνατότητές μας είναι όμως και εδώ περιορισμένες επειδή η μεσαία τεχνολογία συναρτάται με οικονομίες κλίμακας που δεν είναι συχνά δυνατές στην ελληνική περίπτωση. Αυτά ισχύουν για τη σημερινή φάση ανάπτυξης. Όσο βελτιώνουμε το επίπεδό μας, τόσο περισσότερο θα μπορούμε να στρέψουμε την προσοχή μας προς κλάδους μεσαίας και υψηλής τεχνολογίας.

Στη βιομηχανική μας πολιτική πρέπει να παίξει σημαντικό ρόλο η αναδιάρθρωση της υφιστάμενης βιομηχανίας. Υπάρχουν κλάδοι σημαντικοί για τη χώρα μας, οι οποίοι βρίσκονται διεθνώς σε κρίση. Τα χαλυβουργεία και τα ναυπηγεία αποτελούν παράδειγμα. Οι υφιστάμενες επιχειρήσεις πρέπει να προσαρμοστούν στις διεθνείς εξελίξεις από άποψη προσφερομένων προϊόντων, τιμών και υπηρεσιών. Δεν μπορούν σε καμιά περίπτωση να συνεχίσουν να εργάζονται με τον ίδιο τρόπο όπως πριν επιβαρύνοντας είτε τον προϋπολογισμό είτε το χρηματοδοτικό σύστημα με δισεκατομμύρια ζημιές.

Το τελευταίο ερώτημα που θα απαντήσω συνοπτικά είναι ποιός κάνει τις επενδύσεις. Στα σημερινά πλαίσια της ελληνικής οικονομίας δραστηριοποιούνται οι φορείς του δημόσιου τομέα, του κοινωνικού τομέα.

και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η κυβέρνηση πιστεύει, ότι οι σχέσεις μεταξύ των τριών φορέων δεν είναι ανταγωνιστικές αλλά συμπληρωματικές. Οι δημόσιοι φορείς αναλαμβάνουν πρωτοβουλία σε στρατηγικής σημασίας τομείς και εκεί όπου οι ιδιωτικές επιχειρήσεις δεν δραστηριοποιούνται παρ'όλο που η επενδυτική δραστηριότητα είναι αναγκαία για την αναπτυξιακή διαδικασία. οι κοινωνικοί φορείς, συνεταιρισμοί και επιχειρήσεις των οργανισμών αυτοδιοίκησης, δρουν σε συνάρτηση με τις δραστηριότητες των μελών τους και τις τοπικές ανάγκες. Οι ιδιώτες επιχειρηματίες μπορούν να αναπτύξουν πρωτοβουλίες σε όλο το φάσμα της αγοράς.

Η διαρθρωτική αλλαγή προϋπόθεση της ανάπτυξης.

Η ανάπτυξη στη χώρα μας προϋποθέτει, όπως ήδη τόνισα, διαρθρωτική αλλαγή. Οι διαρθρωτικές πολιτικές της κυβέρνησης έχουν τους εξής βασικούς στόχους:

- α) Αύξηση της αναπτυξιακής ροπής και της παραγωγικότητας και στον αναπτυξιακό προσανατολισμό της οικονομίας.
- β) Αύξηση του ανταγωνισμού στις αγορές των προϊόντων για την αποτελεσματικότερη χρήση των μέσων παραγωγής την εξασφάλιση ορθολογικών επενδυτικών αποφάσεων, την ανάπτυξη νέων προϊόντων και διαδικασιών παραγωγής και τον περιορισμό ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών καταστάσεων.

- γ) Προσαρμογή των αγορών των μέσων παραγωγής. Η εργασία και τα κεφάλαια πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να κατευθύνονται σε τομείς όπου εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότερη χρησιμοποίησή τους.
- δ) Αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα.
- ε) Προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και στην δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος.

Οι διαρθρωτικές αυτές πολιτικές προωθούνται με σειρά μέτρων μερικά από τα οποία είναι υπό διαμόρφωση ενώ άλλα πραγματοποιούνται ήδη. Θα αναφέρω συνοπτικά μερικά.

Με την εισοδηματική πολιτική επιδιώκεται η σύνδεση της αμοιβής με την παραγωγικότητα. Έχει επίσης δημιουργηθεί το θεσμικό πλαίσιο για τη συμμετοχή των εργαζομένων στο μετοχικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων. Η αναθεώρηση της νομοθεσίας για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων θα δώσει στους ίδιους τους ενδιαφερομένους ελευθερία να καθορίσουν τις μεταξύ τους σχέσεις και έτσι μεγαλύτερη δυνατότητα προσαρμογής στις ανάγκες αύξησης της παραγωγικότητας.

Με τη δημόσιονομική πολιτική επιδιώκεται ο εκσυγχρονισμός του φορολογικού συστήματος. Η εισαγωγή του ΦΠΑ υπήρξε ένα σημαντικό βήμα τόσο στην απλοποίηση των διαδικασιών όσο και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του φορολογικού συστήματος. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις τόσο ως προς τη φορολόγηση των επανεπενδυόμενων κερδών όσο και ως προς την αναπροσαρμογή της αξίας του μηχανολογικού εξοπλισμού θα

συντελέσουν στην αύξηση των επενδύσεων και της παραγωγικότητας. Αλλά και η σχεδιαζομένη αναμόρφωση της φορολογίας εισοδήματος θα υποβοηθήσει τόσο την επιδίωξη για περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη όσο και την προσπάθεια για παραγωγικότητα.

Για την αύξηση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα έχουν προωθηθεί έρευνες και μέτρα για τον εκσυγχρονισμό και την αποδοτικότερη λειτουργία των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η αύξηση της κρατικής επιχορήγησης, η τακτοποίηση των μεταξύ τους και προς το δημόσιο χρηματοοικονομικών σχέσεων, η καθιέρωση ενιαίων κανόνων για τη σύνταξη των προϋπολογισμών, η παρακολούθηση της εκτέλεσής τους. Οι πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις που επιτρέπουν ευελιξία στην πρόσληψη στελεχών και η προσπάθεια αναδιοργάνωσης της διοικητικής δομής, προώθησης του επιχειρησιακού σχεδιασμού και της επιμόρφωσης στελεχών, συντελούν επίσης στην αύξηση της παραγωγικότητας.

Ο δημόσιος τομέας επιδρά στην αναπτυξιακή ροπή της οικονομίας και μέσω της επενδυτικής του δραστηριότητας. Πέρα από την ποιοτική βελτίωση στη χρήση επενδυτικών πόρων που προωθείται με μία σειρά οργανωτικών και εν γένει θεσμικών μέτρων, που αφορούν το σύστημα αξιολόγησης, ιεράρχησης και παρακολούθησης των δημοσίων επενδύσεων καθώς και την παραπέρα προώθηση των θεσμών της αποκέντρωσης και του δημοκρατικού προγραμματισμού, προχωρά επίσης η διαδικασία υλοποίησης των μεγάλων αναπτυξιακών έργων. Ο δημόσιος τομέας έχει επίσης προχωρήσει στην εφαρμογή των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων.

Ο ιδιωτικός τομέας θα πρέπει επίσης να παίξει έναν κρίσιμο ρόλο στην αύξηση της παραγωγικότητας. Μια σειρά διαρθρωτικών μέτρων έχουν σκοπό την στήριξη και υποβοήθηση των δραστηριοτήτων του.

Όσον αφορά την εξαγωγική προσπάθεια, η σταδιακή κατάργηση των εξαγωγικών επιδοτήσεων που επιβάλλει η ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, αντισταθμίζεται από ειδικά κλαδικά προγράμματα χρηματοδότησης των εξαγωγών και από θεσμικά κυρίως μέτρα. Ετσι, μεταξύ άλλων, δημιουργείται νέος οργανισμός ασφάλισης εξαγωγικών πιστώσεων και εφαρμόζεται ο θεσμός των export trading companies.

Συγχρόνως προωθείται ο θεσμός factoring/forfaiting και απλουστεύονται οι διαδικασίες του ΦΠΑ για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις. Μελετάται η εφαρμογή του θεσμού των ελευθέρων βιομηχανικών ζωνών και προωθούνται όχι μόνο η τεχνική συνεργασία και η μεταφορά τεχνολογίας αλλά και οι εξαγωγές μας μέσω ενός πολύπλευρου προγράμματος διακρατικών συμφωνιών.

Οι επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα είναι βέβαια αποφασιστικής σημασίας για την αύξηση της αναπτυξιακής ροπής και της παραγωγικότητας και η διατήρηση του ευνοϊκού κλίματος επενδυτικού κλίματος που διαμορφώθηκε πρόσφατα είναι πρώτιστο μέλημα της οικονομικής πολιτικής. Το κλίμα αυτό αντανakλάται καθαρά στο ύψος των εγκριθέντων επενδυτικών σχεδίων του Ν.1262/82 που αυξήθηκαν στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου κατά 48% για το σύνολο των κλάδων δραστηριότητας έναντι του αντίστοιχου οκταμήνου του 1986. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ν.1262/82 τροποποιήθηκε πρόσφατα και αυξήθηκαν οι ενισχύσεις που παρέχονται στην βιομηχανία και ιδίως στις επενδύσεις εκείνες που

αυξάνουν ιδιαίτερα την παραγωγικότητα. Στα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα έχουν υπαχθεί σε πρώτη φάση 109 επιλεγμένες επενδύσεις συνολικού ύψους 52,5 δισ.δρχ. Η διαδικασία επιλογής και άλλων επενδύσεων συνεχίζεται.

Από τα άλλα πρόσφατα θεσμικά μέτρα που προωθούν τις επενδύσεις θα αναφέρω :

- 1) Τον νόμο 1682/87 που ολοκληρώνει το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τις προγραμματικές συμφωνίες και αναπτυξιακές συμβάσεις για την προώθηση των επενδύσεων μέσω των κρατικών προμηθειών, και
- 2) Τα Π.Δ. 170/86 και 207/1987 που εναρμονίζουν την Ελληνική νομοθεσία με αυτήν της ΕΟΚ και που καθιστούν ευνοϊκότερη την εισαγωγή συναλλάγματος και πραγματοποίηση άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα από κατοίκους των χωρών-μελών της ΕΟΚ. Παράλληλη ρύθμιση γίνεται και για τους κατοίκους χωρών εκτός ΕΟΚ με την υπ.αριθμ. 825/1986 απόφαση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος.

Τα πρώτα αποτελέσματα αυτών των μέτρων μοιάζουν ιδιαίτερα θετικά καθώς το πρώτο ενεάμηνο του 1987 εμφανίζεται αύξηση, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 1986, που φθάνει το 50% σχεδόν στην εισαγωγή συναλλάγματος και σχεδόν το 100% στις άμεσες επενδύσεις υπό πραγματοποίηση.

Σημαντικό επίσης πρόσφατο θεσμικό μέτρο είναι η καθιέρωση του θεσμού της χρηματοδοτικής μίσθωσης (Leasing - Ν. 1665/86) που αναμένεται να ενισχύσει ιδιαίτερα την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, στις οποίες δίνει δυνατότητα επέκτασης και εκσυγχρονισμού χωρίς

δέσμευση ιδίων κεφαλαίων. Επίσης, ως ιδιαίτερης σημασίας θα αποδειχθούν οι σχεδιαζόμενες ρυθμίσεις για την εξυγίανση και την ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς σε συνάρτηση με την αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος.

Η ανάπτυξη είναι όραμα υλοποιήσιμο και εφικτό. Αρκεί να ξεφύγουμε από το επίπεδο του αφηρημένου και γενικού, των προθέσεων και εξαγγελιών και να περάσουμε στο επίπεδο της συγκεκριμένης μελέτης του σχεδιασμού και της συστηματικής εφαρμογής. Αν δεν το κάνουμε θα πορευόμαστε από τη λιτότητα στην αναθέρμανση και από την αναθέρμανση στη λιτότητα ευκαιριακά, συμπαρασυρόμενοι από τη διεθνή συγκυρία, αλλά ισορροπώντας συνεχώς σε δυσμενέστερες θέσεις του διεθνούς καταμερισμού εργασίας, συντελώντας έτσι στην περιθωριοποίηση και την εξάρτηση της οικονομίας μας. Κανείς πιστεύω δεν θέλει μιά τέτοια εξέλιξη. Γι' αυτό η Κυβέρνηση προχωρεί με αποφασιστικότητα στις επιλογές της οι οποίες διασφαλίζουν τον προσανατολισμό της οικονομίας στην κατεύθυνση της ανάπτυξης.